

18. RIESE, A. (1875). *Die Idealisierung der Naturvölker des Nordens in der griechischen und römischen Literatur*. Heidelberg: Weiss.

19. RÜSSEL, H.W. (1944). *Antike Welt und Christentum*. Amsterdam – Antwerpen: Pantheon.

20. SALTZMAN, J. (2010). Herodotus as an Ancient Journalist: Reimagining Antiquity's Historians as Journalists. Paper presented at the annual meeting of the Association for Education in Journalism and Mass

Communication, The Denver Sheraton, Denver, CO. [Online]. Retrieved from <http://ijpc.uscannenberg.org/journal/index.php/ijpcjournal/article/viewFile/22/29>

21. SCMIDT, T. (2017). *Barbarians in Plutarch's political thought*. [Online]. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/20663040.pdf>.

22. SCHUBERT, Ch. (2010). *Anacharsis der Weise. Nomade, Skythe, Grieche*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Надійшла до редколегії 13.08.18

K. Kuminova, Master's Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMAGES OF ANACHARSIS AND SCYLES IN THE ANCIENT LITERATURE

The article is dedicated to the images of Anacharsis and Scyles in ancient literature. It says in detail about the formation of the image of a noble barbarian in the ancient literature of the 4th century BC. It is analyzed written reports of ancient authors of the 5th cent. BC – 3rd cent. AD in the article. The author described in short, the political and economic situation in Greece and Rome of this period. The first mention of Anacharsis and Scyles we find in "The History" of Herodotus (5th century BC). Anacharsis became a popular literary character. Scyles was forgotten and was not mentioned after Herodotus. This is connected with the peculiarities of the historical process in the ancient Greece of the 4th cent. BC. The Peloponnesian War (431-404 BC) and the crisis of the post-war period made philosophers to think a place of a man in this world. The noble barbarian became the new ideal of ancient philosophy. It is shown that Anacharsis became the ideal image of a noble barbarian for the ancient world. He was a sample of wisdom and purity. Anacharsis became famous for the simplicity of his way of life and his acute observations on the institutions and customs of the Greeks. Scyles is a sample of excessive pleasures. In the following centuries Anacharsis is becoming increasingly popular. The image of a noble barbarian was used also roman authors. Conclusions are drawn that the popularity of Anacharsis and the wise barbarian is the reaction of ancient authors to crises in ancient times. As a conclusion it must be emphasized, that close study of the ancient sources confirmed an idea that had been expressed by Ch. Schubert about two stages of the formation of the image of Anacharsis.

Keywords: Anacharsis, Scyles, literary image, ancient authors, a noble barbarian, crises in the ancient times.

УДК 94(4/9):314-74

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.139.08>

В. Люлька, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МУСУЛЬМАНСЬКА МІГРАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

У зв'язку зі збільшенням кількості мусульман загалом у світі та зацікавленням темою ісламу в науковому співтоваристві, у статті йде мова про дискусійні питання, пов'язані з теоретичними аспектами мусульманської імміграції в країни, у яких іслам не є домінуючою релігією. Розбираються термінологічні аспекти поняття "гіджра" в арабомовному оригіналі та україномовному еквіваленті задля того, аби розділити лінгвістичне та шаріатське розуміння. Спираючись на сакральні тексти мусульман – Коран та Сунни, проведено історичну ретроспективу міграційної практики першого покоління мусульман, а саме – переїзд частини мусульман до Ефіопії, та гіджра з Мекки до Медини. Розглядаються причини, що спонукали мігрувати, перебіг міграції, та наслідки, які були відзначені в мусульманському віровченні. Аналізуються думки сучасних провідних мусульманських богословів щодо переселення біженців-мусульман до Західних країн, висловлені на прикладі арабо-ізраїльського конфлікту, а також простежується їхня кореляція з сучасною міграційною хвилею, яка розпочалась після Сирійської кризи та триває донині.

Ключові слова: іслам, мусульмани, гіджра, біженці, міграційні процеси.

Міграційні процеси завжди були у сфері зацікавлення науковців. Останнім часом вони є однією з важливих тем політичного життя багатьох країн. Особливо це стосується низки країн мусульманського світу, оскільки, у зв'язку з війнами або проблемами економічного характеру, значна кількість переселенців мігрують саме звідти. Тому метою даної статті є спроба дослідити релігійний погляд мусульман на таке явище, як міграція.

Актуальність теоретичного аналізу мусульманської міграції важливий з кількох причин. Однією з них є стрімкий ріст кількості мусульман у світі. Дослідник В.Я. Білокреніцький у своїй статті приводить наступні цифри – за орієнтовною оцінкою, в 1950 р. кількість мусульман у світі складала 330-350 млн. осіб, тоді як в 2009 р. вони становили вже 1,57 млрд. осіб [4, с. 88]. Зараз важко визначити їхню точну кількість, але тенденція до зростання зберігається і міграційний рух впливає на розвиток міграційної ситуації. Другою причиною є значна кількість мусульман в країнах, де традиційно іслам не був поширеним, що першочергово стосується Європи. На початку 2009 р. в країнах Європейського Союзу нараховувалось біля 20 млн. мусульман, більшість яких мешкала у Франції (близько 7 млн.), Німеччині (4 млн.), Великій Британії (1,7 млн.), Болгарії (1,1 млн.), Нідерландах (1 млн.) [14, с. 116]. Це лише офіційно зареєстровані особи. Тому для європейської спільноти дослідження окремих аспектів мусульманської міграції є питанням першочергової ваги. Також важливою причиною до аналізу питання є подолання певної міфологізації уявлень про теоретичні основи мусу-

льманської міграції, які можна побачити навіть у наукових статтях (наприклад, твердження, як про категоричну заборону мусульманам селитись серед іновірців, так і навпаки – заохочення до цього, з метою навернення в іслам місцевого населення) [7, с. 90]. Наведені причини доводять важливість дослідження теоретичних аспектів поглядів на міграцію, властивих ісламу, як релігії.

Для означення процесу переселення, в релігійному контексті, використовується термін "гіджра" (араб. – هجرة), що буквально можна перекласти, як "відходити" чи "від'їжджати". Варто зазначити, що "гіджра" – це обов'язково переселення з певною ціллю, після якої статус людини неминуче змінюється. Тому під цей термін не підпадає особа яка, наприклад, переселилася в межах населеного пункту чи навіть країни, оскільки її життя не стало суттєво іншим. У такому випадку використовується означення "інтікаль" (араб. – انتقال). Також "гіджра" – це переселення на постійне місце проживання, а не академічна чи трудова міграція, коли людина переїжджає лише на певний час, з наміром повернутися до своєї батьківщини після закінчення навчання або терміну трудового контракту. Щодо "гіджри", то вона розуміється у двох аспектах – лінгвістичному та релігійному (тобто з точки зору шаріату). Лінгвістичне розуміння – будь-яке переселення, при якому змінюється статус людини, не зважаючи, куди і з якою метою людина переселяється. З точки зору арабів – не мусульман, чи просто не релігійних, переселення на Захід можна назвати "гіджрою". Для мусульман набагато важливіше шаріатське значення цього терміну. На нього ми і зве-

рнемо увагу в даній статті. Мусульманські теологи дають таке означення: "гіджра – це переселення з місцевості, де панують не ісламські закони, в місцевість, де живуть по-шаріату, з метою захистити своє життя і право на повноцінне сповідання ісламу". Спробуємо розібратись, наскільки ця дефініція відповідає сучасним реаліям. Спочатку проаналізуємо ранню історію ісламу, коли цей термін виникає, і які обставини подібні, а які принципово відрізняються від сучасної мусульманської міграції на Захід.

Мусульманські теологи вважають, що першою "гіджрою" була втеча пророка Ібрагіма (біблійського Авраама) від переслідування з боку царя Намруда та його народу [2, с. 355]. Перше безпосереднє переселення, яке історичні джерела називають "гіджрою" і яке пов'язане з історією раннього ісламу, є переселення мусульман до Ефіопії. Таких переселень відбулось два. Перше датується 615 р. і є наслідком важкого становища мусульман, що виражалось в утисках із боку язичників Мекки [13, с. 30-31]. Рекомендація щодо переселення надійшла від самого пророка Мухаммада, оскільки правитель Ефіопії, який носив титул "негус" (імператор), вирізнявся високою релігійною терпимістю. Дане переселення викликає значне зацікавлення з низки причин. По-перше, негус був християнином і загалом ефіопи були християнським народом (сповідували монофізитство, один з напрямків східного християнства). Таким чином, для захисту свого життя і можливості сповідувати в повній мірі іслам, не лише дозволялося, а навіть рекомендувалося переселитись до християнської країни. По-друге, посланці з Мекки хотіли повернути мусульман назад у своє місто і звернулися до негуса, акцентуючи увагу на тому, що релігія вітчаків відрізняється як від релігії мекканців, так і релігії ефіопів. Імператор Ефіопії відповів, що не хоче їх висилати і провів перемови, які головним чином торкалися релігійних питань і, поміж іншим, переселенцями були сказані наступні слова: "Коли вони стали нас ображати, притісняти, зробили наше життя нестерпним і виконання наших релігійних обрядів неможливим, ми пішли в твою країну, вибрали тебе серед інших, захотіли бути під твоїм заступництвом, сподіваючись, що при тобі, о царю, ми не будемо піддаватись гонінням" [6, с. 134]. Це дуже важлива цитата і ми ще будемо звертатись до неї надалі, але поки що означимо моральну готовність мусульманськими вітчаками визнати негуса своїм правителем у тому випадку, якщо він поважатиме їхні релігійні права. Таким чином, "гіджра" в Ефіопію є важливою подією в ранній історії ісламу та джерелом розуміння мусульманами певних правил переселення.

Одним із ключових моментів у становленні мусульманської цивілізації є переселення пророка Мухаммада з м. Мекки до м. Ясріб (що пізніше було перейменоване в Медіну). Це переселення теж має назву "гіджра" і важливість його ми можемо проілюструвати тим, що початок літочислення мусульманського календаря починається саме з "гіджри" (622 р. по юліанському календарю вважається першим роком гіджри). Причиною цього переселення стало важке становище мусульман в Мецці, на яке ми вже звертали увагу. Тому після смерті Абу Таліба, одного із старійшин племені курайшитів та дядька Мухаммада, життя пророка знаходилося під загрозою, і він змушений був кудись втекти. Спочатку він думав переселитись до Таіфу, міста, яке знаходиться неподалік від Мекки, і де було багато представників його племені, та оскільки ніхто з впливових мешканців Таіфу не пообіцяв йому захист, тому пророк від цієї ідеї був змушений відмовитись [7, с. 82]. Відповідно, переселення до Ясрібу стало реальним після обговорення умов, за якими пророк та інші мусульмани туди переселяться, і особиста безпека була однією з основних.

Після того як Мухаммад переселився, назва Ясріб змінилася на аль-Мадіна 'н-Набі, що перекладається як "місто пророка" (також використовуються назва аль-Мадіна аль-Мунавара – "Осяяне місто"). Відбувається ціла низка перетворень, одне з яких характеризується науковцями як приєднання до релігійного статусу, а також політична організація співіснування суспільства та створення держави [8, с. 81]. Починають впроваджуватись закони, метою яких, виходячи із мусульманського світогляду, було створення умов, за яких заохочувалися б вчинки, схвалені релігією і заборонялися ті, що піддаються осуду. Тобто, створювався певний різновид теократії, за якого суспільство стимулює кожного свого члена триматись певного стилю поведінки.

Важливим аспектом існування мусульманської держави стали взаємовідносини між місцевим населенням Медіни, тобто представниками племен аус та хазрадж, що прийняли іслам, та мали назву ансари (помічники), та переселенцями з Мекки, які називалися мугаджіри, тобто ті, що зробили "гіджру". Для унеможливлення між ними конфліктів і, навпаки, полегшення адаптації переселенців з Мекки, Мухаммадом була впроваджена така річ, як "братерство в ісламі". Суть його полягала в тому, що до кожного ансара прикріплювався один мугаджир. Таким чином, переселенці не повинні були відчувати себе чужинцями в Медіні, а в місцевих припинилися міжплеменні конфлікти. Цей експеримент був достатньо успішним; через подібне братерство ансари ефективно пояснювали мугаджирам специфіку традицій нової місцевості і навіть допомагали матеріально. У відповідь переселенці, будучи людьми, які набагато довше перебували в ісламі, допомагали розібратись медінцям в основах релігії [3, с. 125]. Переселення до Медіни заохочувалося і тому через два роки виникла ситуація, коли туди мігрували майже всі мусульмани, а залишилися в Мецці лише старі та хворі люди, тобто ті, хто фізично не міг цього зробити [3, с. 134].

Таким чином, можна стверджувати, що з міграцією як явищем мали справу вже перші мусульмани. В мусульманських теологів протягом віків було абсолютно чітке бачення цього явища, яке базувалося на Сунні (тобто за аналогією до життя пророка Мухаммада) та Корані, який, з погляду мусульман, є прямою мовою Бога. Щодо Корану, то там є ціла низка аятів, які можна сприймати як заклик до переселення. Ось кілька з них, до яких найчастіше звертаються, коли йде мова про "гіджру": "Воістину, коли ангели принесуть смерть тим, які були несправедливі самі до себе, то скажуть їм "У якому стані ви були?" Ті дадуть відповідь: "Ми були слабкими на землі!" Їм скажуть: "Хіба земля Аллага не широка? Ви ж могли здійснити переселення!" Притулком таких буде геєна! Мерзотне ж це місце для повернення! Окрім слабких чоловіків, жінок та дітей, які не спроможні хитрувати та не можуть знайти шлях для переселення" (сура "Жінки": 97-98) [11, с. 129]. З цієї цитати видно, по-перше, обов'язок мусульман переселятись, якщо вони відчувають утиски (саме так ісламська традиція сприймає "слабкість"). По-друге, для переселення повинна бути змога, тобто тих осіб, які не можуть це зробити фізично, обов'язок не стосується.

Проаналізувавши теоретичні основи, варто звернути увагу на сучасність – як саме мусульманські богослови трактують, спираючись на Коран і Сунну, ті явища, що виникли в ХХ та на початку ХХІ ст. Якщо сам процес втечі цілих народів ми знаємо із минулого (можна хоча б згадати вигнання морісків з Іспанії після реконквісти), то масове переселення із країн, де традиційно поширений іслам, до країн Заходу є процесом Новітнього історичного періоду.

Однією із найбільш резонансних подій, пов'язаних з "гіджрою", став арабо-ізраїльський конфлікт. Після низ-

ки військових поразок палестинське населення, що мешкало на територіях, підконтрольних Ізраїлю, підпадало під все сильніші утиски, що зумовлювало масову втечу. Це призводило до дискусії в середовищі мусульманського суспільства: чи потрібно палестинцям мігрувати у спокійніші регіони, чи, навпаки – залишитись, щоб боротися за незалежність власної батьківщини. У полеміку втрутився один із найавторитетніших сунітських теологів салафітського напрямку ХХ ст. Насируддін аль-Альбані (роки життя 1914-1999 рр.). Для нього ця тема була актуальною, оскільки сам він народився в Албанії і дитиною переїхав з батьками до Сирії через репресії, які вчинялися під час правління короля Ахмета Зогу. Аль-Альбані наголосив, що "Мекка краща за Палестину", маючи на увазі, що, з погляду мусульман, головна святиня ісламу знаходиться саме в Мекці, та, не зважаючи на це, пророк Мухаммад був змушений її покинути. Він ще раз навів відомі тези щодо обов'язку мусульманина переселятися із територій, невідконтрольних шариату (ісламському закону) в землі, де саме шариат регулює всі сфери життя. Але саме переселення можливе лише за певних умов (які вже згадувались в даній статті вище) [12]. Важко сказати, для якого відсотку мусульман слова шейха аль-Альбані стали остаточним приводом для переселення, але в цій фатві ще раз наголошується на тому, що коли для мусульманина стане вибір, за що триматись – за землю чи за релігію, він повинен робити вибір на користь віри.

Після палестинського конфлікту сотні тисяч мусульман стали біженцями, але переселялися вони в інші країни з переважачим мусульманським населенням, такі як Йорданія, Сирія та Ліван. Та з початку ХХІ ст. склалася ситуація, коли, у зв'язку з війнами на Близькому Сході, мусульманські країни просто не можуть взяти до себе таку кількість біженців, і тому значне число осіб, з необхідності, а частіше – з власного бажання, стали переселятись до Європи, тобто в регіон, де традиційно іслам не є домінуючою релігією. Мусульмани почали з'являтись у країнах Європи з другої половини ХХ ст. Здебільшого вони були або вихідцями з колишніх колоній (як у випадку Великої Британії та Франції), або дешевою робочою силою (так, значна кількість турків мігрувала до ФРН). Їхню міграцію не можна вважати "гідру", бо не виконані умови: вони переселялися не з метою порятунку життя чи в пошуках можливості сповідувати іслам. В цьому саме і полягає ключова відмінність, оскільки сучасні біженці з країн Близького Сходу реально рятують власне життя, тому варто їхню міграцію розглядати докладніше.

На початок 2017 р. загальна кількість осіб, що змушені були залишити Сирію від початку конфлікту, лише за офіційними даними складала більше 5 млн. [15]. Абсолютна більшість із них мігрувала до сусідніх країн Близького Сходу: Туреччини, Лівану, Йорданії, Єгипту та Іраку (райони, підконтрольні Курдській автономії). Значна частина біженців також обрала місцем свого майбутнього проживання країни ЄС, серед яких найбільшою популярністю користувалися Німеччина та Швеція [9]. Використовуючи фатви мусульманських теологів, спробуємо дослідити, наскільки переселення в країни Заходу відповідає основам ісламу.

У фатві шейха аль-Альбані, яка вже згадувалась вище, перераховані умови, за яких особі бажано відмовитися від "гідри". В ній стверджується, що змінювати країну проживання не бажано у випадку, коли альтернативою є виключно держави, що керуються законами, які, вочевидь, суперечать шариату [12]. Очевидно, що всі країни західної цивілізації належать до цієї категорії. Видається абсолютною логічним, що метою "гідри" першочергово є переселення з немусульманської (з погляду законодавства) країни туди, де панує шариат.

З іншого боку, все частіше звертається увага на те, що в західних країнах мусульманину легше сповідувати свою віру, зважаючи на закони про свободу совісті, аніж в цілій низці країн, де іслам є традиційно домінуючою релігією, але зараз там встановлені диктаторські режими. У зв'язку з цим, деякі сучасні мусульманські шейхи стверджують, що в теперішньому світі не можна видати фатву, яка стосувалася б в однаковій мірі всіх країн світу і всіх людей [10]. Кожен випадок потрібно розглядати окремо і, хоча продовжується наголошуватись, що бажано мігрувати в країни з пануючим шариатом, в дійсності небагато таких країн дозволяє, щоб до них переселялись і цей фактор теж відіграє значну роль.

Таким чином, для порятунку власного життя, мусульманинові допустимо переселятись і до немусульманської країни, за умов, що відсутні варіанти здійснити "гідру" в регіон, що керується шариатом, і в цій новій країні він зможе вільно сповідувати іслам. Як доказ наводить приклад з першими мусульманами та їхню переселення до Ефіопії. Попри те, окремо обговорюється, що ця міграція повинна мати тимчасовий характер, тобто особа повинна зберігати намір, що як тільки зникне небезпека, вона почне шукати спосіб знову повернутись до мусульманського регіону. Як наслідок, більшість мусульманських теологів забороняє ставати громадянами країни, до якої мусульмани переселилися і виняток може бути лише у крайньому разі, якщо інакше там просто не дозволять перебувати [1].

Підсумовуючи, зазначимо, що міграція з погляду ісламу – це нормальне явище, до якого зверталися найперші мусульмани у випадку, коли з'являлася небезпека для їхнього життя і зникала можливість вільно сповідувати власну релігію. У зв'язку з цим в міграції – "гідри" – є низка умов, важлива з яких: напрямок переселення повинен бути із немусульманської країни до мусульманської. Починаючи з другої половини ХХ ст. через військові конфлікти, які відбувалися в країнах мусульманського світу, напрям міграції змінився, і значна кількість мусульман стала втікати до країн західної цивілізації. З позиції мусульманських богословів, цей процес є небажаним, але через те, що часто мусульманські країни, в яких було б безпечно проживати та в повній мірі сповідувати іслам, ставлять перепони, у біженців немає іншого вибору, як втікати до Європи. Тому будемо стверджувати, що, з позиції ісламської догматики, такий вид міграції можливий, але тільки в екстремальних ситуаціях. Цілоком інше питання становить рівень релігійної грамотності пересічних мусульман, що переїжджають на захід (біженців і не тільки), яке потребує подальшого глибокого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Абу Іслам аш-Шаркаси. Куда совершат хиджру? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://alifammara.livejournal.com/16519.html>
2. Али-заде, Айдын Ариф оглы. Исламский энциклопедический словарь / А. Али-заде. – Москва: Ансар, 2007. – 400 с.
3. Аль-Исмаил Т. Жизнь Мухаммада: жизнеописание Пророка на основе самых ранних источников / Т. Аль-Исмаил. – Киев: Ансар Фундация, 2009. – 332 с.
4. Белокреницкий В.Я. Рост населения в исламском мире / В.Я. Белокреницкий // Историческая психология и социология истории. – 2010. – №1. – С. 83-96.
5. Большаков О.Г. История Халифата. Т. 1: Ислам в Аравии, 570-633 / О.Г. Большаков. – Москва: Издательская фирма "Вост. лит." РАН, 2000. – 312 с.
6. Ибн Хишам. Жизнеописание Пророка Мухаммада, рассказанное со слов аль-Бакаки, со слов Ибн Исхака аль-Мутталиба (первая половина VIII века) / Перевод с арабского Н.А. Гайнуллина. – Москва: Умма, 2007. – 656 с.
7. Касаткин П.И., Хрусталева И.М., Аватков В.А. Евробезопасность, интеграция и "Мягкая сила" миграции в XXI веке / П.И. Касаткин, И.М. Хрусталева, В.А. Аватков // Вестник МГИМО. – 2012. – №6. – С. 79-93.
8. Матвеев К.П. История ислама / К.П. Матвеев. – Москва: АСТ: Восток-Запад, 2005. – 254 с.
9. Нузн Д.-К., Зуммерматтер Ш. Миграция и беженцы в Европе: цифры и факты [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

https://www.swissinfo.ch/rus/politics/интерактив_миграция-и-беженцы-в-европе--цифры-и-факты/41557352.

10. Мухаммад аль-Мунаджид. Может ли мусульманин поселиться в стране кяфиров для лучшей жизни? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://fatwaonline.net/?view=question&id=13363>.

11. Преславний Коран. Переклад смислів українською мовою / Переклад М.М. Якубович. – Медина: Центр імені Короля Фагда з друку Преславного Сувою, 2012. – 998 с.

12. Разъяснение фетвы шейха аль-Альбани о хиджре из Палестины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://anti-irhab.com/albany_hijra_palestine/.

13. Рахман Х.У. Краткая история ислама: Хронология событий, 570-1000 гг. от Рождества Христова / Х.У. Рахман. – Москва: УММАН, 2002. – 408 с.

14. Узнардов И.М. Проблема иммигрантов в странах Запада на современном этапе / И.М. Узнардов // Пространство экономики. – 2014. – №1. – С. 115-122.

15. Число беженцев из Сирии превысило 5 млн. человек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/world/3833848-chyso-bezhentsev-yz-syryu-prevysylo-5-mln-chelovek>.

References:

1. ABU ISLAM ASH-SHARKASI. (n.d.). *Kuda sovershat' xidzhru?* [Where to Make Hijrah?]. Retrieved from <http://alifammara.livejournal.com/16519.html> [In Russian]

2. ALI-ZADE, AJDYN ARIF OGLY (2007). *Islamskij enciklopedicheskij slovar'*. [Encyclopedic Dictionary of Islam]. Moscow: Ansar. [In Russian]

3. AL-ISMAIL, T. (2009). *Zhizn' Muxammada: zhizneopisanie Proroka na osnove samyx rannix istochnikov*. [The Life of Muhammad: The Biography of the Prophet Based on the Earliest Sources]. Kyiv: Ansar Fundejshn. [In Russian]

4. BELOKRENICKIJ, V.Ya. (2010). Rost naseleniya v islamskom mire. [Population Growth in the Muslim World]. *Istoricheskaya psixologiya i sociologiya istorii*, 1, 83–96. [In Russian]

5. BOL'SHAKOV, O.G. (2000) *Istoriya Xalifata. T. 1: Islam v Aravii*. [The History of the Caliphate. Vol. 1: Islam in Arabia]. Moscow: "Vost. Lit." RAN. [In Russian]

6. IBN XISHAM. (2007). *Zhizheopisanie Proroka Muxammada, rasskazannoe so slov al-Bakkai, so slov Ibn Isxaka al-Muttaliba (pervaya*

polovina VIII veka). [The Biography of the Prophet Muhammad, Told with Words Al Bakkai, from Words ibn Ichak Al Muttalib (the 1st half of the 8th century)]. Moscow: Umma. [In Russian]

7. KASATKIN, P. I. & XRUSTAL'OV, I. M. & AVATKOV, V. A. (2012). *Evrobezopasnot', integraciya i "Myagkaya sila" migracii v XXI veke*. [European Security, Integration and the "Soft Power" of Migration in the 21st Century]. *Vestnik MGIMO*, 6, 79–93. [In Russian]

8. MATVEEV, K. P. (2005). *Istoriya islama*. [The History of Islam]. Moscow: AST: Vostok-Zapad. [In Russian]

9. NGUEN, D.-K. & ZUMMERMATTER, SH. (n.d.). *Migraciya i bezhency v Evrope: cifry i fakty*. [Migration and Refugees in Europe: Facts and Figures]. [Online]. Retrieved from https://www.swissinfo.ch/rus/politics/интерактив_миграция-и-беженцы-в-европе--цифры-и-факты/41557352. [In Russian]

10. MUXAMMAD AL'-MUNADZHID. (n.d.). *Mozhet li musul'manin poselit'sya v strane kyafirov dlya luchshej zhizni?* [Can a Muslim Settle in the Kafirs' Land for a Better Life?]. [Online]. Retrieved from <https://fatwaonline.net/?view=question&id=13363>. [In Russian]

11. *Preslavnyi Koran. Pereklad smysliv ukrainskoiu movoiu*. [Glorious Quran. The Ukrainian Translation of the Meanings]. (2012). Medina: Tsentr imeni Korolia Fahda z druku Preslavnoho Suvoiu. [In Ukrainian]

12. *Raz'yasnenie fetvy shejxa al-'Al'bani o xidzhre iz Palestiny*. [Clarification of Sheikh al-Albani's Fatwa on Hegira from Palestine]. (2009). [Online]. Retrieved from http://anti-irhab.com/albany_hijra_palestine/. [In Russian]

13. RAXMAN, X.U. (2002). *Kratkaya istoria of Islam: Xronologiya sobytij, 570-1000 gg. ot Rozhdstva Kristova*. [The Short History of Islam: Chronology, AD 570-1000]. Moscow: UMMAN. [In Russian]

14. UZVARODOV, I.M. (2014). *Problema immigrantov v stranax Zapada na sovremennom etape*. [The Problem of Immigrants in Western Countries at the Present Stage]. *Prostranstvo ekonomiky*, 1, 115–122. [In Russian]

15. *Chislo bezhentsev iz Sirii prevysilo 5 mln. chelovek*. [The Number of Refugees from Syria exceeded 5 million of people]. (2017). [Online]. Retrieved from <http://korrespondent.net/world/3833848-chyso-bezhentsev-yz-syryu-prevysylo-5-mln-chelovek>. [In Russian]

Надійшла до редколегії 07.10.18

V. Liulka, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MUSLIM MIGRATION: THEORETICAL BASIS

The article is dedicated to the discussion questions of theoretical aspects of Muslim migration to the countries, where the Islam has no position of dominant religion. The interest to this problem increased because of growth of the Muslim population and the expansion of Muslim migration. The terminological aspects of the term "hegira" ("hijra") is analysed in Arabic and Ukrainian languages; the meaning of the term in linguistic and Sharia law is separated. The historical retrospective of migration practice of the first Muslims is traced by the author on the evidence of Quran and Sunnah. In particular, the author analysed the resettlement of Muslims to Ethiopia and the migration from Mecca to Medina. The causes of migration, it's process and aftermath for the Muslim doctrine are considered in the article. The views of the modern Muslim theologians on the Muslim migration waves to the Western countries after the Arab-Israeli conflicts and the crisis of Syria are compared.

Key words: Islam, Muslims, hegira, hijra, refugees, migration.

УДК 94 (477)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.139.09>

М. Михайленко, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

ПЕРШИХ "ІСТОРИЧНО ПРАВИХ" УРЯДІВ КОРОЛІВСТВА ІТАЛІЯ (1861-1876 рр.)

Здійснено аналіз економічної політики Королівства Італія протягом періоду правління "історично правих" урядів після завершення його об'єднання в єдину національну державу. Охарактеризовано основні напрямки економічних реформ у визначений період та їхній вплив на подальший розвиток держави. У результаті дослідження показано, що обрання керівництвом країни ліберальної економічної моделі на початку існування держави дозволило достатньо швидко створити внутрішній ринок товарів та послуг, активізувати зовнішньоекономічні зв'язки з найбільшими економічними потугами того часу, сприяти розвитку сільськогосподарського сектору економіки, забезпечити накопичення капіталу всередині країни та залучити зовнішні інвестиції в королівство. Водночас, з огляду на значну економічну відсталість держав Апеннінського півострова напередодні об'єднання, фактичне скасування митних бар'єрів у торгівлі з більш потужними європейськими країнами після 1861 р. завдало удару слабкій промисловості країни та поглибило нерівномірність її розвитку за лінією північ-південь. Беззаперечним досягненням "історично правих" урядів у сфері бюджетної політики стало подолання величезного дефіциту державного бюджету до 1876 р.

Ключові слова: Королівство Італія, ліберальна економічна політика, "історично праві" уряди, митні бар'єри, податкова політика, протекціонізм.

На початку 1861 р. завершився перший етап об'єднання Апеннінського півострова в єдину національну державу. Після цього перед керівництвом Королівства Італія постало надзвичайно складне завдання консолідації новоствореної держави. У цьому процесі економічні реформи мали відігравати ключову роль.

Хоча тема економічної політики перших урядів Королівства Італія була предметом досліджень багатьох італійських науковців (Альфредо Капоне, Вера Дзамані, Джанні Маронджю, Гуідо Пескосолідо та багатьох інших), у вітчизняній історичній науці немає ґрунтовних праць, присвячених цій тематиці.